

In 2018 verzamelde het Limburgs Volkskundig Genootschap enkele levende rituelen op het terrein van pelgrimage, volksreligie Ze geven een tijdsbeeld van het begin van de 21ste eeuw.

De verzameling bestaat uit interviews van LVG-leden, ingezonden stukken en studiewerk van cursisten van de Limburgse gidsenopleiding.

Ritueelbegeleider blindenzorg

Een mail van C.B. uit Zonhoven

Datum: 14 maart 2017

Onderwerp: mijn werk als ritueelbegeleider

Naast mijn job als maatschappelijk werker bij het Vlaams oogpunt (Blindenzorg Licht en Liefde) te Hasselt werk ik, als ritueelbegeleider, sinds 2009 mee in het team van O de Vie. Dit is een groep van mensen uit de verschillende Vlaamse provincies; O de Vie biedt ceremonies/vieringsmomenten aan bij belangrijke levensmomenten zoals geboorte-, huwelijks- en uitvaartrituelen. Hiernaast kunnen we je ook ondersteunen bij het uitwerken van een groeifeest (7 en 12 jarigen), een adoptie, einde van een relatie, een verjaardag ... alles wat jij de moeite waard vindt om er een persoonlijk moment aan te verbinden.

Al onze begeleiders hebben een christelijke achtergrond. De viering kan echter volledig ingekleurd worden naar wens van de aanvragers. De locatie is vrij te kiezen. Als je kiest voor een kerkelijke viering in je parochie kunnen we ook inhoudelijke ondersteuning bieden.

Naargelang de regio waar je woont, zijn er andere ritueelbegeleiders beschikbaar. Daar ik zelf in Zonhoven woon, kan je mij contacteren voor Limburg en de aanpalende provincies.

Onze kracht ligt in een persoonlijke aanpak. We gaan samen met de aanvrager op weg om er een mooi moment van te maken dat aansluit bij de verwachtingen. De ondersteuning verloopt via verschillende contacten bij de begeleider of de aanvrager thuis en mailverkeer. Concreet delen we ideeën, tekstmateriaal, maken we een draaiboek en kan ik als ritueelbegeleider zorgen voor de coördinatie op de dag zelf van het vieringsmoment.

Heel wat mensen hebben de weg naar O de Vie gevonden. We hebben echter nog nood aan naam bekendheid en daar kan jij je steentje in bijdragen. Ik nodig je uit ook eens een kijkje te nemen op onze website www.odevie.net . Ons liken op facebook en geposte berichten delen zouden we ook 'geweldig' vinden!

We waarderen als je deze mail naar je vrienden of bekenden doorstuurt. Je kan natuurlijk ook altijd bij mezelf terecht voor verdere info of wie weet voor een aanvraag!

Bedankt voor je medewerking aan de verbreding van ons netwerk.

Ziekenzalving

Ziekenzalving is een gebedsviering met de familie, die afscheid neemt van een geliefde of bidt om kracht voor de zieke of bejaarde in de laatste levensfase. Het kan ook plaats hebben in groepsverband in de St.-Augustinuskerk in het Genootschap van de H. Rita of op bedevaart naar Kortenbos of bij Ziekenzorg in Melveren.

E.H. Deken Thijs van St.-Truiden deelde het volgende mee:

Wat gebeurt er?

- klaarzetten van kaarsen, kruisbeeld, palmtakje en wijwater, H. Olie op een wit doekje
- moment van gebed om vergeving aan elkaar te vragen om zo vrede te vinden in het hart en om in alle sereniteit afscheid te kunnen nemen
- Schriftlezing : woorden van troost, die Jezus spreekt bij zijn omgaan met zieken of doden.
- Samen bidden van een Onze Vader en een Weesgegroet : eenvoudige gebeden die diep ingeworteld zijn in het hart van de zieken en naastbestaanden
- Ziekenzalving : handoplegging door een priester en door familie als gebaar van bijstand en teken van Gods nabijheid en zegen. De priester gaat over tot de zalving met oleum infirmorum op het voorhoofd en in de handpalmen als symbool van kracht en sterkte in alle zwakheid.

Ziekenzalvingen gaan door

- in St.-Augustinuskerk te Sint-Truiden in het Genootschap van de H. Rita
- in de kerk van Kortenbos door Ziekenzorg georganiseerd
- in Melveren in een ontmoetingszaal door Ziekenzorg georganiseerd
- in ziekenhuiskamer of bij de zieke thuis, samen met familie

Een of meerdere priesters voeren het ritueel uit al naargelang het aantal aanwezigen, familieleden van de zieken of bejaarden. In St.-Augustinuskerk bij de H. Rita waren er een 70-tal aanwezigen, die deelnamen en in Kortenbos een 25-tal en in Melveren een 30-tal. Het zijn meestal leden van het Genootschap of van Ziekenzorg.

Het ritueel wordt uitgevoerd op 10 december (H. Rita), in de Meimaand (Kortenbos) en in St.-Augustinuskerk te Sint-Truiden in het Genootschap van de H. Rita.

En verder jaarlijks in groepsverband of op ieder tijdstip op aanvraag van een zieke of familie De priester(s) draagt een albe en stola. Er zijn teksten, liederen, sacramentele formules, brandende kaarsen, gebed en zang.

Waarom wordt het ritueel uitgevoerd?

Om Gods liefdevolle nabijheid beduiden in moeilijke levensfase. De uitvoerders zoeken naar rust, verlossing van het lijden, troost en verlichting, samen dit te mogen meemaken.

Djimmerverbranding in Moelingen

Jean Duijsens vertelde aan Reinhilde Pieters over de verbranding van den Djimmer :

In Moelingen op het kerkplein zingen en dansen samen de sympathisanten samen rond de te verbranden pop : den Djimmer met als afsluiting een borrel, op wens van den Djimmer
Dat gebeurt op Aswoensdag na de avondmis met de uitdeling van een askruisje

Er waren in 2017 een dertigtal aanwezigen.

De attributen : pop den Djimmer, Djimmers in hun kostuum maar de medeburgers zijn niet verkleed ; borrels, liederen en dansen

Cruz de Ferro

Jaarlijks gaan een honderdtal Limburgers op pelgrimstocht naar Santiago de Compostela. Het is traditie dat de pelgrims een steentje van thuis meenemen op hun tocht. Dit steentje staat symbool voor allerlei lasten en zorgen. Het ritueel dat hiermee thuis of onderweg gepaard gaat is voor iedereen verschillend. Het is wel een ervaring van de meeste pelgrims onderweg te merken dat men een te zware rugzak heeft of figuurlijk dat men in het leven te veel overbodige zaken op de schouders neemt.

Het Cruz de Ferro in Foncebadon is letterlijk en figuurlijk een hoogtepunt op de camino Francés. Het is een groot ijzeren kruis dat opgericht werd in het begin van de 11de eeuw op een heuveltop van 1500m. Ondertussen bevindt zich aan de voet van het kruis een enorme stapel stenen die met de jaren aangroeit.

Iedere pelgrim die voorbijkomt houdt zich aan het ritueel dat dus eeuwenlang bestaat en legt hier zijn meegebracht steentje. Hierdoor maakt hij of zij zich vrij van de problemen, zorgen en lasten.

Cruz de Ferro in Limburg: bij de kluis van Bolderberg.

Eén van de vorige kluizenaars in Bolderberg was ook op pelgrimstocht geweest naar Santiago de Compostela. Van daar kende hij uiteraard ook Cruz de Ferro waar pelgrims hun steentje met zorgen achterlieten.

Voor de kluis heeft hij daarom ook een kruis opgericht waar mensen nu het ritueel uitvoeren door een meegebracht steentje met al hun zorgen en lasten daar achter te laten en daardoor bevrijd worden van hun moeilijkheden.

Een getuigenis uit 2018 van RvC, gepensioneerde uit Tongeren, over haar pelgrimstochten naar Compostela en naar het kapelletje bij OLV-Tongeren:

Op de route naar Compostela zijn de meeste rituelen oud en wijdverspreid, ook op onverwachte inspirerende plekken tijdens deze route.

De rituelen voor pelgrimage naar Compostela, gedurende of bij de aankomst zijn:

- de schelp aanhangen,
- juweeltjes ivm pelgrimage aandoen (schelp en tau-teken),
- bepaalde elementen zoals lintjes of sleutelhangers aan rugzak hangen
- iets doen met stenen bvb steen van onbekende meedragen, steen neerleggen...
- gesprek voeren met medepelgrims over bepaalde plek,
- tekstboekje open slaan en tekst lezen – altijd past dit spontaan bij moment en plaats)

De afgesproken rituelen zijn bekend voor de meeste pelgrims; vaak breng je deze gebruiken op voorhand ter sprake. Deze rituelen heb ik ooit gelezen of gehoord, en dan eenmaal spontaan gedaan. Ze worden dan in groep even spontaan herhaald op een plek waar je aanvoelt dit te moeten doen. Er is niet altijd een reden voor, maar het leidt tot meer bewustwording.

Toeschouwers zijn daarbij niet nodig, maar ze storen ook niet.

De pelgrimage naar Tongeren knoopt sinds 9 jaar aan bij een traditie uit de 19de eeuw en is dus recenter. Een ritueel bij de pelgrimage naar Tongeren: een wens of tekst opschrijven en in de gedenkbox achterlaten.

Compostela-rituelen zien we ook bij analoge plekken zoals de kluis in Bolderberg, waar we bij het voorbijkomen de rituelen van cruz ook hier doen.

Rituelen aan de Sint-Leonarduskapel en OLVrouw-van-Lourdesgrot in Kuringen.

Dirk Haenen volgde de opleiding Limburggids aan Syntra Hasselt. Voor het vak Volkskunde, gegeven door Prof. Hans Geybels deed hij volgend onderzoek in mei 2018 over rituelen bij de Sint-Leonarduskapel en Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdesgrot in Kuringen.

De Sint-Leonarduskapel of kapel van de Overdemer in de Overdemerstraat in Kuringen dateert van het begin van de 18de eeuw.

De heilige Leonardus woonde in het zuiden van Frankrijk in een kluizenaarscel in de 6de eeuw. De legende zegt dat zijn vader een Frankische edelman was. Leonardus was ridder aan het hof van koning Clovis. Via bisschop Remigius van Reims maakte hij kennis met de christelijke godsdienst. Hij was zo onder de indruk dat hij besloot voortaan in dienst van Christus te treden. Hij begon het evangelie overal te verkondigen. Daarbij gebeurden vele wonderen. Vandaar dat hij - althans volgens het verhaal - tot bisschop werd gewijd. Maar hij wilde niet een bisschop zijn met een paleis en rijke kleding. Hij trok zich dus terug in een kloostertje te Orléans en vervolgens ging hij wonen in de bossen rond Limoges. Hij is patroon van gevangenen, boeren en vee en wordt afgebeeld in monnikskledij, vaak met de staf van de abt bij zich en omgeven door ossen of ander vee en met kettingen, die verwijzen naar het feit dat hij gevangenen bevrijdde. Vanaf de 16de eeuw wordt hij vaak afgebeeld met paarden en zijn aan hem toegewijde kerken of kapellen zelfs omhangen met kettingen. De kapel heeft haar plaats in Kuringen omwille van

de jaarlijkse paardenmarkt; je kan er met een gulle gift en het nodige gebed hopen op een goed en gezond paard.

Rond het kapelletje staan lindebomen. De lindeboom werd reeds bij de Kelten en Germanen aanzien als een heilige boom, beschermer voor huizen, bronnen en kerken. Door vandalisme is er een tiental jaren geleden door het stadsbestuur beslist om het beeld van Sint-Leonardus te verplaatsen naar het stadsmuseum, waar het nu nog te bezichtigen is.

Tot aan het eind van de vorige eeuw was er een traditie van processies en van het “persjoenkelen”, maar door de drukte van de straat (en te weinig interesse) is dat afgeschaft. Hier werd dit gebruik gebezigd door de poortjes aan de twee zijkanten van de kapel open te zetten en rond de kapel te lopen. Als men aan de voorzijde van de kapel kwam, werd er een Onze Vader, een Weesgegroet en het Credo gebieden. Dit werd vijf keer herhaald. Dit stemt overeen met het bekomen van de aflaat van Portiuncula. Deze Aflaat verwerven of pe(r)sjoenkelen is de naam voor een volks gebruik in de Katholieke Kerk dat gepaard gaat met de kerk in- en uitgaan. De volle aflaat van Portiuncula (dit is de plek waar Franciscus van Assisi stierf) kan nog altijd op 2 augustus verdiend worden door een Franciscaans godshuis te bezoeken en er de voorgeschreven gebieden te bidden, met name 5 Onze Vaders, 5 Weesgegroeitjes en 5 Eer aan de Vaders. Als men de aflaat verdiend had, verliet men de kerk en kwam men terug naar binnen en begon men opnieuw om zo een nieuwe aflaat te verkrijgen, waarmee zielen uit het vagevuur werden verlost. Dit gebruik werd hier jarenlang nagedaan door de twee poortjes, zoals hierboven beschreven. Omdat het geen Franciscaanse kapel is, kan men niet echt spreken van het bekomen van een Aflaat van Portiuncula.

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog (1937) liet priester Jan Habraken naast de Sint-Leonarduskapel een grot, opgedragen aan Onze-Lieve-Vrouw van Lourdes, bouwen. Het is tot op de dag van vandaag mogelijk om een “noveen” aan te vragen. Een noveen (afkomstig van het Latijnse woord noveni, wat telkens 9 betekent) is een reeks van 9 dagen waarop men op een bijzondere wijze tot God bidt, ter verkrijging van een gunst of ter voorbereiding van een belangrijke feestdag. Als men dit aanvraagt, branden de lichtjes gedurende 9 dagen. Door een aantal aanpassingen van het gemeentebestuur is echter de verlichting van de grot aangesloten op het netwerk van de straatverlichting en zie je de lichtjes enkel branden als de straatverlichting ook brandt.

De familie Evens-Awouters, de naaste burens onderhouden nog steeds de grot en de kapel en het is bij hen dat de novenen kunnen aangevraagd worden. Plaatselijke (en meestal oudere) inwoners uit Kuringen maken hier nog steeds gebruik om te bidden voor een zieke of een goed verloop van een zwangerschap, te danken voor een genezing, enz. Mijnheer Evens heeft kort geleden nog vastgesteld dat er een nieuw bordje geplaatst werd met een dankwoord aan Maria. Met de opbrengst wordt de grot onderhouden en worden regelmatig noveenkaarsen en/of bloemen geplaatst.

Interview met Marcel uit Kuringen op 6 mei 2018:

Marcel bezoekt de grot maandelijks, meestal 's avonds omdat het dan rustiger is (de Overdemerstraat is een nogal drukke invalsweg van Kuringen) en hij bezint zich dan, neemt een stilte aan en bidt en bijv. in de maand april heeft hij een noveneen aangevraagd, d.w.z. dat de lichtjes van de grot 's avonds branden. Vroeger deed hij dat ook nogal eens met een noveneenkaars. Aangezien de kapel leegstaat en gesloten is en het beeld weg is, besteedt mijnheer daar geen aandacht meer aan.

Marcel herinnert zich de gebedsstonden aan de grot, vooral in de maand mei, en tot ergens in de jaren 90 van de vorige eeuw kwamen de processies in de parochie van Kuringen altijd tot aan deze grot en de naastliggende Sint-Leonarduskapel. Het was toen ook traditie om de grot extra te versieren tijdens de meimaand.

De grot werd in 1937 ingewijd door pastoor Habraken en Marcel herinnert zich uit zijn jeugd dat er vaak volk aan de grot en de kapel was. Hij heeft vroeger vaak meegedaan aan de gebeden in de meimaand bij de grot en aan het pesjoenkelen bij de kapel. Dit was in de zomer en bij alle processies die uitgingen in de parochie.

Vroeger ging mijnheer pastoor vaak voor en volgde je de rituelen, maar nu komt Marcel gewoon zitten op de bank en bidt hij in stilte. Hij geeft aan dat hij dat nog wat mensen ziet doen, maar niet vaak meer.